

## Kamer der Volksvertegenwoordigers

## Chambre des Représentants

15 JULI 1952.

### WETSONTWERP

tot regeling van het normaalonderwijs.

### VERSLAG

NAMENS DE COMMISSIE  
VOOR HET OPENBAAR ONDERWIJS (1),  
UITGEBRACHT DOOR DE HEER VERBIST.

MEVROUWEN, MIJNE HEREN,

Om gegronde redenen zal dit verslag niet wijdlopend zijn. Vooreerst, omdat meerdere documenten de Kamerleden reeds omstandig hebben ingelicht over het onderhavig onderwerp; zie o. a. het Verslag n° 357 van de Senaat en het Verslag van onze achtbare collega, de heer De Clerck, over de gemengde geschillencommissie, waarin de Bijlage II handelt over het Normaalonderwijs.

Verder, omdat de geachte heer Voorzitter der Kamer herhaaldelijk aandringt op beknoptheid in de verslagen.

In haar vergadering van Dinsdag 1 Juli, werd in uw Commissie een algemene bespreking gehouden over het ontwerp.

De heer Minister gaf een kort historisch overzicht over het ontstaan van het ontwerp; terloops wees hij op het werk der gemengde commissie voor Normaalonderwijs, waarvan meer dan één voorstel in het behandelde ontwerp is opgenomen.

Voor het overige concretiseert dit ontwerp, in de sector van het normaalonderwijs, de principes welke de Regering huldigt in de algemene schoolpolitiek en die zijn voldoende gekend door de parlementsleden.

Een lid der Commissie is, om principiële redenen, gekant tegen dit ontwerp, evenals tegen de ontwerpen over de gemengde geschillencommissies en het middelbaar onder-

15 JUILLET 1952.

### PROJET DE LOI

organique de l'enseignement normal.

### RAPPORT

FAIT AU NOM DE LA COMMISSION  
DE L'INSTRUCTION PUBLIQUE (1)  
PAR M. VERBIST.

MESDAMES, MESSIEURS,

Le présent rapport sera bref pour divers motifs. Tout d'abord, plusieurs documents de la Chambre ont déjà informé en détail les membres de la Chambre de l'objet en question; voir notamment le rapport n° 357 du Sénat et le rapport de notre collègue M. De Clerck sur les commissions mixtes des litiges, dont l'annexe II traite de l'enseignement normal.

Ensuite, M. le Président de la Chambre a insisté, à plusieurs reprises, pour que les rapports soient concis.

En sa séance du mardi 1<sup>er</sup> juillet, votre Commission a procédé à la discussion générale du projet.

M. le Ministre a donné un bref aperçu de la genèse du projet; il a souligné, en passant, l'œuvre de la Commission mixte de l'enseignement normal dont plus d'une proposition a été reprise dans le projet en discussion.

En outre, ce projet concrétise, dans le domaine de l'enseignement normal, les principes énoncés par le Gouvernement dans sa politique scolaire générale, qui sont suffisamment connus des membres du Parlement.

Un membre de la Commission s'oppose, pour des raisons de principe, à ce projet, ainsi qu'aux projets concernant les commissions mixtes des litiges et l'enseignement

(1) Samenstelling van de Commissie : de heren Heyman, voorzitter; Berghmans, Mevr. Craeybeckx-Orij, de heren De Clerck, du Bus de Warnaffe, Dujardin (Henri), Eneman, Loos, Peeters (Lode), Mevr. Van Daele-Huys, de heren Vanden Berghe (Albert), Verbist, Verlackt. — Bracops, Collard, Mevr. Copée-Gerbinet, de heren Dejardin (Georges), Eekelers, Mevr. Groesser-Schroyens, de heren Hoyaux, Huysmans, Vercauteren. — Destenay, Mundeleer.

Zie :

535 : Ontwerp overgemaakt door de Senaat.  
539 en 563 : Amendementen.

(1) Composition de la Commission : MM. Heyman, président; Berghmans, M<sup>me</sup> Craeybeckx-Orij, MM. De Clerck, du Bus de Warnaffe, Dujardin (Henri), Eneman, Loos, Peeters (Lode), M<sup>me</sup> Van Daele-Huys, MM. Vanden Berghe (Albert), Verbist, Verlackt. — Bracops, Collard, M<sup>me</sup> Copée-Gerbinet, MM. Dejardin (Georges), Eekelers, M<sup>me</sup> Groesser-Schroyens, MM. Hoyaux, Huysmans, Vercauteren. — Destenay, Mundeleer.

Voir :

535 : Projet transmis par le Sénat.  
539 et 563 : Amendements.

wijs; hij kan niet aanvaarden dat het officieel onderwijs mede onder toezicht komt van vertegenwoordigers uit het vrij onderwijs; bovendien komt het ontwerp te vroeg, omdat de rationalisatie nog niet is doorgevoerd.

Het commissielid voert verder tegen het ontwerp aan: het vertrekt van het aantal leerlingen, thans ingeschreven in de normaalscholen, dit is een verkeerde basis, men zou de behoefte aan bepaalde soort scholen tot basis moeten nemen. De provincie Limburg b. v. bezit geen officiële normaalschool. Er heerst thans een grote ongelijkheid tussen het Vrij en het Officieel Normaalonderwijs (zie statistieken in het Verslag n° 357 van de Senaat), het ontwerp wil die ongelijkheid bestendigen. Het officieel normaalonderwijs bevindt zich in een ellendige toestand: oude gebouwen; slecht toegerust met didactisch materiaal; sommige hebben zelfs geen zwembad.

Het vrij normaalonderwijs staat er volgens het commissielid goed voor in zake gebouwen; het is ook hierin voordelig, dat het naar willekeur scholen kan oprichten, wijl de Staat dit niet kan; ook grijpt de inspectie dieper in bij het officieel dan bij het vrij normaalonderwijs.

Hetzelfde commissielid stelt ook bepaalde vragen; deze zijn in het aanhangsel opgenomen, samen met vragen van andere leden, en de antwoorden van het departement.

Ten slotte vestigt het commissielid nog de aandacht op een zinsnede van de heer Directeur-Generaal Verniers, in de Bijlage II van het Verslag n° 477, op blz. 18, n. 1. « In de ene zowel als in de andere gemengde commissie, waarvan de heer Minister mij het voorzitterschap heeft opgedragen, hebben de leden, ambtenaren en woordvoerders van het officieel onderwijs, eraan gehouden als hun innige overtuiging te kennen te geven dat de schoolvrede een mythe of een vrome wens blijven zou, zolang het personeel der bewaarscholen en lagere scholen ingericht door de openbare machten niet exclusief zou worden aangeworven onder de gediplomeerden der officiële normaalscholen. »

Een ander commissielid raakt de vrijstelling van diploma's aan. In uitzonderlijke gevallen kan het een voordeel zijn vrijstelling te verlenen; maar het onderhavig wetsontwerp voorziet een zo groot aantal vrijstellingen, dat het de degradatie van het normaalonderwijs ten gevolge kan hebben.

Hetzelfde lid vindt de bepaling van artikel 12, § 1, 3° lid, onvolledig en zal een amendement indienen om daarvan ook de ongehuwde leken het voordeel te schenken.

Een derde lid der Commissie maakt twee beschouwingen over het ontwerp:

a) Er worden te veel diploma's uitgereikt in het vrij normaalonderwijs. De gediplomeerden die geen plaats kunnen bemachtigen worden sociaal gedeclasseerden.

b) De vorming der opvoeders is van groot belang; daarom zijn bekwaame leraars nodig. Voor het officieel onderwijs stelt men strengere eisen dan voor het vrij normaalonderwijs.

Hij maakt de opwerping: U moogt het vrij normaalonderwijs betalen, maar U hebt er niets te zeggen.

Een vierde commissielid verlangt het leerprogramma der seminaries te kennen, ten einde zich een oordeel te kunnen vormen over de algemene kultuur der seminaristen.

Ten slotte is er nog een lid dat ophelderingen vraagt aangaande de gelijkheid tussen het officieel en vrij normaalonderwijs. Het blijkt uit « Vragen en Antwoorden » van 10 Juni 1952, dat tegenover 101 vrije normaalscholen 51 officiële staan. Wat zal de Regering doen om gelijkheid te brengen?

moyen: il ne peut accepter que des représentants de l'enseignement libre participent au contrôle de l'enseignement officiel; d'ailleurs, le projet est prématuré, la rationalisation n'ayant pas encore été réalisée.

En outre, le commissaire reproche au projet de prendre comme point de départ le nombre d'élèves actuellement inscrits aux écoles normales, ce qui constitue une base erronée. C'est plutôt le besoin de certaines catégories d'écoles qui devrait servir de base; la province de Limbourg, par exemple, ne possède aucune école normale officielle. Il existe actuellement une inégalité flagrante entre l'enseignement normal libre et officiel (voir statistiques dans le rapport n° 357 du Sénat); le projet veut stabiliser cette inégalité. L'enseignement normal officiel se trouve dans un état lamentable: bâtiments vétustes, mal équipés en matériel didactique; certaines écoles n'ont même pas de bassin de natation.

Selon le membre en question, la situation de l'enseignement normal libre est favorable en matière de bâtiments; cet enseignement est également favorisé parce qu'il peut librement créer des écoles, ce que l'Etat ne peut faire. En outre, l'inspection est plus sévère dans l'enseignement normal officiel que dans l'enseignement normal libre.

Le même commissaire pose également certaines questions, qui sont reprises en annexe au présent rapport, de même que les questions d'autres membres et les réponses du Département.

Enfin, le même membre attire encore l'attention sur une déclaration de M. le Directeur général Verniers figurant à l'annexe II du rapport n° 47, page 18: « Dans l'une et l'autre commission mixte que M. le Ministre m'a chargé de présider, les membres, fonctionnaires, porte-parole de l'enseignement officiel, ont tenu à faire connaître leur conviction profonde que la paix scolaire demeurera un mythe ou un simple vœu pieux aussi longtemps que le personnel des écoles gardiennes et primaires organisées par les pouvoirs publics ne sera pas exclusivement recruté parmi les diplômés des écoles normales officielles. »

Un autre commissaire soulève la question de la dispense de diplômes: dans des cas exceptionnels, il peut être avantageux d'accorder des dispenses, mais le présent projet de loi en prévoit un nombre tellement considérable qu'elles pourraient conduire à la dégradation de l'enseignement normal.

Le même membre estime que la disposition de l'article 12, § 1, 3° alinéa, est incomplète et il présentera un amendement tendant à en accorder également le bénéfice aux laïcs célibataires.

Un troisième membre de la Commission fait deux observations relatives au projet:

a) On délivre trop de diplômes dans l'enseignement normal libre. Les diplômés qui ne parviennent pas à se faire nommer deviennent des déclassés sociaux;

b) La formation des éducateurs est très importante; à cet effet, il faut des professeurs qualifiés. Dans l'enseignement officiel, les conditions sont plus sévères que dans l'enseignement normal libre.

Il fait observer: vous pouvez payer l'enseignement normal libre, mais vous n'y avez rien à dire.

Un quatrième commissaire demande à connaître le programme des études des séminaires, afin de pouvoir se faire une idée de la culture générale des séminaristes.

Enfin, un membre demande des éclaircissements au sujet de l'égalité entre l'enseignement normal officiel et libre. Il ressort des « Questions et Réponses » du 10 juin 1952 qu'il existe 101 écoles normales libres et 51 écoles normales officielles. Que fera le Gouvernement pour rétablir l'égalité?

De heer Minister zal op bepaalde vragen het antwoord schriftelijk bezorgen langs het Aanhangsel bij het verslag. Hij wenst echter onmiddellijk allerlei kritiek te weerleggen. In verband met de rationalisatie en de Commissie Marcq moet er op gewezen worden, dat 16 à 17 scholen verdwijnen zullen. Het doel der rationalisatie is bereikt; er is overigens daartoe nog mogelijkheid krachtens artikel 4 en artikel 18, § 2, der onderhavige wet.

Indien U de begroting van 1952 wil raadplegen en de statistieken uit het verslag van de Senaat, dan zal daaruit duidelijk blijken dat het officieel normaalonderwijs veel meer kost aan de Staat dan het vrij normaalonderwijs. Dit laatste krijgt niets voor gebouwen, voor bemeubeling, voor didactisch materiaal en voor administratief personeel. We zijn dus ver van financiële gelijkstelling, er is alleen gelijkheid van keuze. Het is dan niet opportuun te spreken van 55 %.

In het Fonds dat voorzien is voor de officiële scholen, zal een deel worden uitgetrokken voor de officiële normaalscholen, zodat hierdoor mogelijkheid ontstaat voor aanbouwen.

Wat het vraagstuk der vrijstellingen betreft is er in het nieuwe ontwerp een zeer ernstige vooruitgang, in de zin van hogere eisen die worden gesteld.

Immers, vroeger werden geen eisen gesteld voor het leerpersoneel der Bewaar- en Middelbare normaalscholen; thans wel en zeer ernstige. Bovendien is er in artikel 8 niets veranderd met de huidige toestand; wijl artikel 9 een zekere assimilatie maakt van de vorming der priesters met de universitaire vorming. Men neme wel in acht, het gaat hier alleen om de priesters, niet om de kloosterlingen, Broeders en Zusters, en op de 1.200 religieuzen zijn er slechts een 70 tal priesters.

De heer Minister kent de conclusies van het verslag, ingediend door de heer Verniers, maar het staat nergens geschreven dat de heer Minister die besluiten moet volgen.

Bij de bespreking van het wetsontwerp in de Senaat werd reeds de vraag opgeworpen over afhoudingen voor het pensioen van weduwen en wezen. Het antwoord zou wel eens verrassend kunnen zijn.

Om te gemoet te komen aan het verlangen van sommige commissieleden, nieuwe officiële normaalscholen te zien oprichten, is juist deze wet nodig. Eens de wet gestemd zal de Regering de noodzakelijke scholen stichten.

Gezien het gevorderd uur stelde de heer Minister voor, bij de bespreking der artikelen de overige kwesties toe te lichten.

\* \* \*

Op 8 Juli behandelde uw Commissie, in de vóór- en namiddagzitting, de artikelen.

Het verslag volgt op de voet de bespreking met de stemming over de artikelen en de amendementen.

*Artikel 1.* — In het laatste lid van dit artikel is er sprake van « voorbereidende afdeling »; hiermede is niet bedoeld de oferschool, doch slechts de éénjarige klas die voorbereidt tot de normaalschool.

Na deze toelichting wordt het eerste artikel aangenomen.

*Artikel 2.* — Op dit artikel werd een amendement ingediend (zie het amendement van de heer Bracops, n° 539, bl. 1). Daarrond ontstaat een bespreking, waarbij een lid der Commissie wijst op het nut van internaten: de regel zou hoeven te zijn « intern », slechts mits vrijstelling « extern ».

De heer Minister erkent wel het nut van het internaat, maar dit is een vraagstuk dat buiten de stof van artikel 2

M. le Ministre répondra à certaines questions par écrit, en annexe au présent rapport. Cependant, il désire réfuter immédiatement diverses critiques.

A propos de la rationalisation et de la commission Marcq, il y a lieu de signaler que 16 ou 17 écoles disparaîtront. Le but de la rationalisation est atteint; il est du reste encore possible de poursuivre cette œuvre en vertu de l'article 4 et de l'article 18, § 2, de la présente loi.

En consultant le budget pour 1952 et les statistiques du rapport du Sénat, on y verra clairement que l'enseignement normal officiel coûte beaucoup plus à l'Etat que l'enseignement normal libre. Ce dernier ne touche rien pour ses bâtiments, son ameublement, son matériel didactique et son personnel administratif. Nous sommes donc loin de l'égalité financière; il y a uniquement égalité de choix. Il n'est donc pas opportun de parler de 55 %.

Dans le Fonds prévu pour les écoles officielles, une partie sera affectée aux écoles normales officielles, ce qui leur permettra de construire.

En ce qui concerne le problème des exonérations, le nouveau projet de loi constitue un progrès très considérable, les conditions posées étant plus sévères.

Auparavant, en effet, aucune condition n'était posée pour le personnel enseignant des écoles normales gardiennes et moyennes; actuellement il en est autrement et les conditions sont très sérieuses. En outre, l'article 8 n'a rien changé à la situation actuelle, tandis que l'article 9 établit une certaine assimilation entre la formation sacerdotale et la formation universitaire. Notons qu'il s'agit ici uniquement des prêtres, et non des religieux, frères et sœurs, or, sur les 1.200 religieux il n'y a que 70 prêtres environ.

M. le Ministre connaît les conclusions du rapport de M. Verniers, mais il n'est écrit nulle part que M. le Ministre doive s'y rallier.

A l'occasion de la discussion du projet de loi au Sénat, la question des retenus pour la pension des veuves et orphelins a été soulevée. La réponse pourrait être bien surprenante.

C'est pour rencontrer les vœux de certains membres de la Commission qui voudraient voir créer de nouvelles écoles normales officielles, que la présente loi est nécessaire. Dès le vote de la loi, le Gouvernement créera les écoles nécessaires.

Vu l'heure tardive, M. le Ministre propose de développer les autres questions à l'occasion de l'examen des articles.

\* \* \*

Le 8 juillet, votre Commission a examiné les articles en séance du matin et de l'après-midi.

Le présent rapport serre de près la discussion et le vote des articles et des amendements.

*Article 1<sup>er</sup>.* — Au dernier alinéa de cet article, il est question de « section préparatoire »; par ce terme, on entend non pas l'école d'application, mais uniquement la classe d'une année qui prépare à l'école normale.

Après cette mise au point, l'article premier est adopté.

*Article 2.* — A cet article, un amendement a été déposé (voir l'amendement de M. Bracops, n° 539, p. 1). Il donne lieu à une discussion au cours de laquelle un commissaire souligne l'utilité des internats: l'internat devrait être la règle, l'externat ne devant être admis que moyennant dispense.

M. le Ministre reconnaît l'utilité de l'internat, mais c'est une question qui est étrangère à l'objet de l'article 2.

valt. Thans is de toestand zo : op 16 Staatsnormaalscholen hebben 15 een internaat; slechts één, n.l. de normaalschool van Berkendaal, heeft geen internaat. De Staat heeft nu een eigendom aangekocht om ook daar een internaat te kunnen oprichten.

Na deze verklaring wordt het amendement ingetrokken en het artikel 2 wordt aangenomen.

*Artikel 3.* — Bij dit artikel worden drie beschouwingen gemaakt en drie wensen uitgedrukt :

a) De gemengde commissie zou het ingangsexamen voor de normaalscholen moeten ter studie leggen. Er is ondersteld dat de kandidaat bij het ingangsexamen het middelbaar onderwijs heeft door gemaakt; heel wat leerstof over meetkunde en algebra is dan achter de rug. In de normaalscholen wordt dit echter hernomen en dan wordt de hoeveelheid stof te omvangrijk. Beter ware het hierin coördinatie te brengen en de leerstof te beperken.

b) Het normaalschoolonderwijs voor de bewaarscholen dient met een jaar te worden verlengd, dus 4 jaar in plaats van 3. In de bewaarschool wordt wel een andere vorm van onderwijs in praktijk gebracht dan in de lagere school, maar het werk is er gelijkwaardig. De verlenging der Fröbelnormaalschool met één jaar zou een verstandige en gelukkige wijziging brengen. De kindertuinierster verdient dezelfde standing en dezelfde wedde als de lagere onderwijzeres.

c) Het voorbereidend jaar tot de normaalschool zou moeten veralgemeend worden, zodat de lagere normaalschool 5 studie jaren zou vergen; ook dient dit voorbereidend jaar in aanmerking te komen voor subsidies.

De heer Minister is van oordeel dat het bestaande voorbereidingsjaar gesubsidieerd wordt. De eerste twee wensen zal hij ter studie leggen in de gemengde commissie.

Het artikel 3 wordt aangenomen.

*Artikel 4.* — Bij de behandeling van dit artikel komen 4 amendementen in bespreking :

a) Op § 1 (zie het amendement van de heer Destenay, n° 539, bl. 4). Ter verdediging van dit amendement wordt aangehaald : de Minister alléén moet beslissen, hij moet niet worden geremd door collega's die de zaak niet zo grondig kennen; de procedure is anders te lang. Er zijn 2 zaken te onderscheiden : de oprichting en de erkenning; voor het oprichten zijn de vrije normaalscholen niet gehinderd, de officiële wel.

De heer Minister laat opmerken : dat niet alleen het 1<sup>ste</sup> lid van artikel 4, maar ook het 2<sup>de</sup> lid moet worden gelezen; bovendien komt nog artikel 18. Het oprichten van een normaalschool is een ernstige en een redelijke zaak, daarom is het goed de oprichting te onderwerpen aan de Ministerraad.

Wat het onderscheid betreft tussen oprichting en erkenning doet de heer Minister aanmerken : wat betekent de oprichting van een vrije normaalschool, indien zij niet wordt erkend en dus geen diploma's kan afleveren? Er is dus wel een gelijklopende behandeling voor officiële en vrije normaalscholen. Overigens het aantal officiële middelbare scholen door de huidige Regering opgericht toont haar zorg voor het officieel onderwijs.

Bij de stemming wordt het amendement verworpen met 10 stemmen tegen 8.

b) Op § 2 (zie het amendement van de heer Bracops, n° 539, bl. 1). Ter verdediging van het amendement wordt aangevoerd : het vroeger reglement bevatte die bepaling, waarom is die verdwenen? Er is overproductie van onder-

Actuellement, la situation se présente comme suit : sur 16 écoles normales de l'Etat, 15 possèdent un internat; une seule, l'école normale de Berkendaal, n'a pas d'internat. L'Etat vient d'acquérir une propriété en vue d'y aménager également un internat.

Après cette déclaration, l'amendement est retiré et l'article 2 adopté.

*Article 3.* — A cet article, il est formulé trois considérations et trois vœux :

a) La commission mixte devrait mettre à l'étude l'examen d'entrée aux écoles normales. Lors de l'examen d'entrée, le candidat est censé avoir terminé ses études moyennes; à ce moment, il s'est assimilé de solides connaissances en géométrie et en algèbre. Mais ces branches sont reprises à l'école normale et dès lors la matière devient trop vaste. Il serait préférable de la coordonner et de la limiter.

b) L'enseignement normal gardien devrait être prolongé d'un an, soit 4 ans au lieu de 3. Il est vrai que l'école gardienne pratique une autre forme d'enseignement que l'école primaire, mais le travail y est équivalent. La prolongation de l'école normale gardienne constituerait une modification judicieuse et heureuse. L'institutrice gardienne mérite le même standing et le même traitement que l'institutrice d'école primaire.

c) L'année préparatoire à l'école normale devrait être généralisée de sorte que l'école normale primaire comprendrait 5 années d'études; cette année préparatoire devrait également entrer en ligne de compte pour les subsides.

M. le Ministre estime que l'année préparatoire existante est subsidiée. Il soumettra les deux autres vœux à l'examen de la commission mixte.

L'article 3 est adopté.

*Article 4.* — L'examen de cet article donne lieu à la discussion de 4 amendements.

a) Au § 1<sup>er</sup> (voir l'amendement de M. Destenay, n° 539, p. 4) : cet amendement est justifié comme suit : seul le Ministre doit décider; son action ne peut être entravée par des collègues qui n'ont pas une connaissance aussi approfondie de la question; d'autre part, la procédure est trop longue. Il y a deux choses à considérer : la création et l'agrégation; en ce qui concerne la création, les écoles normales libres ne sont pas entravées, tandis que les écoles officielles le sont.

M. le Ministre fait remarquer qu'il ne faut pas lire seulement le 1<sup>er</sup> alinéa de l'article 4, mais aussi le second alinéa; il y a, en outre, l'article 18. La création d'une école normale est une chose sérieuse et raisonnable; dès lors, il est bon de soumettre sa création au conseil des Ministres.

En ce qui concerne la distinction qu'il y a entre la création et l'agrégation, M. le Ministre déclare : que signifie la création d'une école normale libre, si elle n'est pas agréée et ne peut donc délivrer de diplômes? Les écoles normales officielles et libres sont donc traitées de façon tout à fait analogue. D'ailleurs, le nombre d'écoles moyennes officielles créées par le Gouvernement actuel, démontre la sollicitude de celui-ci à l'égard de l'enseignement officiel.

Lors du vote, l'amendement est rejeté par 10 voix contre 8.

b) Au § 2 (voir l'amendement de M. Bracops, n° 539, p. 1). On justifie l'amendement en disant : le règlement antérieur contenait cette disposition; pourquoi a-t-elle disparu? Il y a surproduction de personnel enseignant, et la

wijskrachten, het zou sommigen weerhouden deze studie aan te vangen en hun zware onkosten besparen.

Andere commissieleden tonen aan, dat die bepaling vroeger bestond als een verplichting voor het genieten van studiebeurzen; het argument der studiekosten houdt geen steek, vermits het studeren aan andere onderwijsinstellingen ook zware uitgaven vergt.

De heer Minister kan het amendement niet aanvaarden om volgende redenen: vooreerst er zijn geen sancties mogelijk tegenover hen die de verbintenis niet zouden naleven; verder is het niet goed juffrouwen te verhinderen een titel te verwerven, die hen wel van nut kan zijn in het leven. Wel is de heer Minister er mee akkoord dat een wens, in de zin van het amendement, zou worden uitgedrukt.

Bij de stemming wordt het amendement verworpen met 9 stemmen tegen 8.

c) Op § 2 (zie het amendement van de heer Destenay; n° 539, bl. 4).

De heer Minister verklaart dat in de praktijk daarmee zal worden rekening gehouden, maar dat hij het amendement niet in principe kan aanvaarden.

Het amendement wordt ingetrokken.

d) Op § 4 (zie het amendement van de heer Destenay; n° 539, bl. 4).

De heer Minister verwijst naar artikel 18, waarop het amendement wordt ingetrokken.

*Artikel 5.* — Het artikel wordt aangenomen nadat een commissielid liet opmerken, dat in het laatste lid de Nederlandse tekst « zich tevens » juist de gedachte uitdrukt dan de Franse « en outre ».

*Artikel 6.* — Bij de bespreking van dit artikel vraagt een lid, wie de leraar benoemt voor de niet-confessionele zedenleer, zo deze gegeven wordt in een Rijksnormaalschool? Het antwoord van de heer Minister is duidelijk: door de Koning, evenals de andere leden van het onderwijzend personeel der Rijksscholen, zoals vermeld is in lid 2 van artikel 6.

Het artikel wordt aangenomen.

*Artikel 7.* — Op dit artikel zijn 5 amendementen voorgesteld.

a) Op het laatste lid van het 1° (zie het amendement van de heer Bracops; n° 539, bl. 2).

Tegenover de verantwoording van dit amendement doet de heer Minister drie argumenten gelden: wijl het in de oefenscholen gaat om een definitieve benoeming, gaat het hier slechts om aanwerving; het bestuur wenst niet dat ze elders zouden misvormd zijn; vroeger bestond die voorwaarde maar men wil hieraan een wijziging toebrengen omdat het aantal kandidaten te gering werd door die eis.

Nadat een lid de aandacht van de Commissie vestigt op de noodzakelijkheid oefenscholen te hechten aan de universiteiten, tot het vormen van aanstaande leraars, wordt het amendement verworpen met 10 stemmen tegen 8.

b) Op het laatste zinsdeel van het 4° (zie amendement van de heer Destenay; n° 539, bl. 4).

Na de weerlegging door de heer Minister, dat het hier eigenlijk gaat om bewakers, dat de administratie het wenst omdat onderwijzers gemakkelijk naar een andere functie

disposition en question détournerait d'aucuns de ces études, ce qui leur épargnerait de lourdes dépenses.

D'autres commissaires démontrent que jadis cette disposition existait sous forme d'obligation pour ceux qui voulaient bénéficier d'une bourse d'études; l'argument des frais d'études ne tient pas debout, puisque les études à d'autres établissements d'enseignement nécessitent également de lourdes dépenses.

M. le Ministre ne peut pas adopter l'amendement pour les raisons suivantes: d'abord, il est impossible de prendre des sanctions contre ceux qui ne respecteraient pas l'engagement; puis, il ne serait pas juste d'empêcher à des jeunes filles de se procurer un titre, qui pourrait leur être utile dans la vie. Mais M. le Ministre est d'accord pour qu'un vœu, dans le sens de l'amendement, soit exprimé.

Lors du vote, l'amendement est rejeté par 9 voix contre 8.

c) Au § 2 (voir l'amendement de M. Destenay, n° 539, page 4).

M. le Ministre déclare qu'il sera tenu compte, dans la pratique, de ce fait, mais qu'il ne peut, en principe, admettre l'amendement.

L'amendement est retiré.

d) Au § 4 (voir l'amendement de M. Destenay, n° 539, page 4).

M. le Ministre se réfère à l'article 18, à la suite de quoi l'amendement est retiré.

*Article 5.* — Cet article est adopté, mais un commissaire a fait observer qu'au dernier alinéa le texte néerlandais « zich tevens » exprime plus exactement la pensée que l'expression française « en outre ».

*Article 6.* — Lors de l'examen de cet article, un membre de la Commission a demandé qui nommerait le professeur de morale non-confessionnelle, si celle-ci est enseignée dans une école normale de l'Etat? La réponse de M. le Ministre est précise: c'est le Roi, tout comme pour les autres membres du personnel enseignant des écoles de l'Etat, ainsi qu'il est dit à l'alinéa 2 de l'article 6.

Cet article est adopté.

*Article 7.* — 5 amendements ont été proposés à cet article.

a) Au dernier alinéa du 1° (voir l'amendement de M. Bracops; n° 539, page 2).

A la justification de cet amendement, M. le Ministre oppose trois arguments: alors qu'il s'agit pour les écoles d'application d'une nomination définitive, il n'est question ici que d'un recrutement; l'administration ne désire pas qu'ils puissent recevoir ailleurs une mauvaise formation; cette condition existait auparavant mais on désire y apporter une modification parce que le nombre de candidats est trop minime à cause de cette condition.

Après qu'un membre de la Commission eut attiré l'attention de celle-ci sur la nécessité d'annexer des écoles d'application aux universités, en vue de la formation de futurs professeurs, l'amendement fut rejeté par 10 voix contre 8.

b) Au dernier membre de phrase du 4° (voir amendement de M. Destenay, n° 539, page 4).

Après que M. le Ministre a fait observer qu'il s'agit en réalité de surveillants, que l'administration le souhaite parce que les instituteurs sont tentés de chercher une autre

uitzien, wyl continuïteit gewenst is, wordt het amendement verworpen met 10 stemmen tegen 8.

c) Op het 6<sup>o</sup>, littera b) (zie amendement van de heer Destenay; n<sup>o</sup> 539, bl. 5).

Tegenover de verantwoording van het amendement stelt de heer Minister deze overwegingen: in principe heeft de heer Destenay gelijk; maar, de wet op het L. O. in haar artikel 24 laat het toe, waarom dit wijzigen; deze bepaling werd in het wetsvoorstel opgenomen op aandringen van de heer Roland in de Senaat, hij deed het vooral met het oog op de verlengde leerplicht en de overbrugging tussen het algemeen en het technisch onderwijs.

Het amendement wordt verworpen met 10 stemmen tegen 7 en 1 onthouding.

d) Op het laatste lid (zie amendement van de heer Destenay; n<sup>o</sup> 539, bl. 5).

e) Op de 5<sup>de</sup> en 6<sup>de</sup> regel van het laatste lid (zie amendement van de heer Bracops; n<sup>o</sup> 539, bl. 2).

Deze beide amendementen gaan over dezelfde stof.

Het karakter van amendement wordt gewijzigd in een wens, die eenparig door de Commissie wordt uitgedrukt.

Het artikel 7 wordt aangenomen met 10 stemmen tegen 8.

*Artikel 8.* — Op het artikel 8 is als amendement een nieuwe tekst voorgesteld (zie amendement van de heer Destenay; n<sup>o</sup> 539, bl. 5).

Ter verdediging van de oorspronkelijke tekst verklaart de heer Minister: in 12 jaar tijds werden slechts 2 vrijstellingen toegestaan; het is niet aanvaardbaar dat de Minister zich zou moeten onderschikken aan zijn ambtenaren; het kan zijn voordeel hebben uitzonderlijk bevoegde kandidaten, zelfs vreemden, te kunnen benoemen.

Het amendement wordt ingetrokken.

*Artikel 9.* — Hierop zijn 4 amendementen voorgesteld:

a) Het amendement van de heer Destenay (zie n<sup>o</sup> 539, bl. 5) verwerpt het artikel 9.

Een lid der Commissie vindt het 1<sup>ste</sup> lid van artikel 9 overdreven en gevaarlijk; het 2<sup>de</sup> lid aanvaardbaar; voor het 3<sup>de</sup> lid zijn die personen niet bekwaam. Het commissielid staat aarzelend tegenover het 3<sup>de</sup> lid en vraagt dit te herzien.

De heer Minister verstrekt zeer nauwkeurige toelichting op artikel 9. Het gaat hier over 77 priesters op 1.143 personeelsleden; al de andere zijn gehouden de voorgeschreven diploma's te bezitten. Hij bepaalt dan de aard en de duur hunner studies en de vereiste diploma's voor het Lager en Middelbaar normaalonderwijs. Uit dit alles blijkt dat krachtens artikel 9 de eisen veel strenger zijn dan voorheen.

Het amendement wordt verworpen met 9 stemmen tegen 5 en 1 onthouding.

b) Op de 2<sup>de</sup> volzin van het 2<sup>de</sup> lid (zie amendement van de heer Bracops; n<sup>o</sup> 539, bl. 2).

De heer Minister doet uitschijnen dat de bepaling van artikel 9 overeenstemt met de eisen gesteld voor het Middelbaar onderwijs, en alzo werd voorgesteld door de Gemengde Commissie.

Het amendement wordt verworpen met 9 stemmen tegen 6.

c) Op het laatste lid (zie het amendement van de heer Bracops, n<sup>o</sup> 539, bl. 2).

Op de verantwoording van dit amendement verklaart

situation, tandis que la continuité est souhaitable, l'amendement est rejeté par 10 voix contre 8.

c) Au 6<sup>o</sup>, littéra b) (cf. amendement de M. Destenay, n<sup>o</sup> 539, p. 5).

M. le Ministre oppose à la justification de l'amendement les objections suivantes: en principe M. Destenay a raison, mais l'article 24 de la loi sur l'enseignement primaire le permettant, pourquoi faudrait-il y apporter des changements? La disposition dont il s'agit a été reprise dans la proposition de loi sur l'insistance de M. Roland au Sénat, qui avait surtout en vue la prolongation de la scolarité et le passage de l'enseignement général à l'enseignement technique.

L'amendement est rejeté par 10 voix contre 7 et une abstention.

d) Au dernier alinéa (cf. amendement de M. Destenay, n<sup>o</sup> 539, p. 5).

e) A la 5<sup>e</sup> ligne du dernier alinéa (cf. amendement de M. Bracops, n<sup>o</sup> 539, p. 2).

Ces deux amendements ont trait à la même matière.

La forme d'amendement est modifiée en un vœu traduisant l'unanimité de la Commission.

L'article 7 est adopté par 10 voix contre 8.

*Article 8.* — A l'article 8 un texte nouveau est proposé sous forme d'amendement (voir l'amendement de M. Destenay, n<sup>o</sup> 539, page 5).

Pour justifier le texte initial, M. le Ministre déclare: en 12 ans de temps, seules 2 exonérations ont été consenties; il ne serait pas admissible que le Ministre soit subordonné à ses fonctionnaires; il peut y avoir avantage à nommer des candidats d'une compétence exceptionnelle, même s'ils sont étrangers.

*Article 9.* — Quatre amendements sont proposés.

a) L'amendement de M. Destenay (voir n<sup>o</sup> 539, page 5) rejette l'article 9.

Un membre de la Commission trouve exagéré et dangereux l'alinéa premier de l'article 9 et acceptable le second alinéa; en ce qui concerne le 3<sup>me</sup> alinéa, ces personnes ne sont pas compétentes. Le membre de la Commission hésite pour le 3<sup>me</sup> alinéa et il demande que celui-ci soit revu.

M. le Ministre fait un exposé précis sur l'article 9. Il s'agit en l'occurrence de 77 prêtres sur un total de 1.143 membres du personnel; tous les autres sont tenus d'être titulaires des diplômes prescrits. Il détermine la nature et la durée de leurs études ainsi que les diplômes requis pour l'enseignement normal primaire et moyen. Il résulte de tout ceci que les conditions sont beaucoup plus sévères que jadis.

L'amendement est rejeté par 9 voix contre 5 et 1 abstention.

b) A la 2<sup>me</sup> phrase du 2<sup>me</sup> alinéa (voir amendement de M. Bracops, n<sup>o</sup> 539, page 2).

M. le Ministre fait ressortir que la disposition de l'article 9 correspond aux conditions mises pour l'Enseignement Moyen et qu'elle a été proposée ainsi par la Commission Mixte.

L'amendement est rejeté par 9 voix contre 6.

c) Au dernier alinéa (cf. l'amendement de M. Bracops, n<sup>o</sup> 539, p. 2).

Répondant à la justification de cet amendement, M. le

de heer Minister : Er zijn geen licentiaten te vinden voor dergelijke Bewaarschool-normaalscholen; hun taak verschafft daar geen volledige bediening.

Het amendement wordt verworpen met 10 stemmen tegen 6.

d) Toevoeging aan het *in fine* van artikel 9 (zie het amendement van de heer Bracops, n° 539, bl. 3).

De heer Minister doet uitschijnen dat het amendement overbodig is; inderdaad artikel 15, 2° lid, regelt het vraagstuk.

Het amendement wordt verworpen met 10 stemmen tegen 6.

*Artikel 10 en artikel 11 worden aangenomen.*

*Artikel 12.* — Op dit artikel worden drie amendementen voorgesteld :

a) Op het 1<sup>ste</sup> lid van § 2 (zie het amendement van de heer Bracops; n° 539, bl. 3).

De heer Minister is er zich van bewust dat het hier gaat om een delicate aangelegenheid. Er is geen eenvoudigheid in het uitbetalen der subsidies. In de lagere school wordt de wedde rechtstreeks aan de leden uitbetaald; thans ook voor de leden van het technisch onderwijs, wat vroeger niet het geval was. Voor de normaalscholen is de gezamenlijke staat van uitbetaling voorzien. De heer Minister doet uitschijnen welke voordelen daaraan verbonden zijn en welke waarborgen kunnen genomen worden opdat de wedde haar werkelijke bestemming vinde.

Een lid verklaart zich niet overtuigd door de argumenten van de heer Minister.

Het amendement wordt verworpen met 10 stemmen tegen 6.

b) Op het laatste lid van § 2 (zie het amendement van de heer Huysmans, n° 563).

Het amendement wordt verworpen met 10 stemmen tegen 6.

c) Op het laatste lid van § 2 (zie het amendement van de heer Bracops, n° 539, bl. 3).

Het amendement wordt verworpen met 10 stemmen tegen 6.

*De artikelen 13-14-15-16-17-18 en 19 worden aanvaard.*

Het amendement op artikel 19 (zie het amendement van de heer Bracops, n° 539, bl. 3) vervalt door de vorige stemmingen.

*Artikel 20.* — Drie amendementen zijn op dit artikel voorgesteld :

a) Op het 2° lid (zie het amendement van de heer Bracops, n° 539, bl. 3).

b) Op het 2° lid (zie het amendement van de heer Destenay, n° 539, bl. 6).

c) Op het 3° lid (zie het amendement van de heer Destenay, n° 539, bl. 6).

De heer Minister verklaart deze amendementen overbodig, gezien de artikelen 3 en 5.

Deze drie amendementen worden verworpen met 10 stemmen tegen 6.

*Artikel 21.* — Op dit artikel is geen amendement voorgesteld; het artikel wordt aangenomen.

Ministre répond que l'on ne trouve point de licenciés pour enseigner dans ces écoles normales gardiennes qui ne leur fournissent pas d'emploi à temps plein.

L'amendement est rejeté par 10 voix contre 6.

d) Ajoute *in fine* de l'article 9 (cf. l'amendement de M. Bracops, n° 539, p. 3).

M. le Ministre souligne que l'amendement est sans objet; en effet, l'article 15 règle la question en son alinéa 2.

L'amendement est rejeté par 10 voix contre 6.

*Les articles 10 et 11 sont approuvés.*

*Article 12.* — Trois amendements sont proposés à cet article.

a) Au 1<sup>er</sup> alinéa du § 2 (cf. l'amendement de M. Bracops, n° 539, p. 3).

M. le Ministre est conscient du caractère délicat de cette question. Il n'y a pas d'uniformité dans le paiement des subsides. A l'école primaire, le traitement est payé directement aux membres du personnel enseignant et, actuellement, également aux membres de l'enseignement technique, ce qui n'était pas le cas auparavant. Pour les écoles normales les états globaux de paiement sont prévus. M. le Ministre fait ressortir les avantages que cette méthode comporte, ainsi que les garanties qui peuvent être prises pour que le traitement parvienne à sa destination réelle.

Un membre se déclare non convaincu par les arguments de M. le Ministre.

L'amendement est rejeté par 10 voix contre 6.

b) Au dernier alinéa du § 2 (voir l'amendement de M. Huysmans, n° 563).

L'amendement est rejeté par 10 voix contre 6.

c) Au dernier alinéa du § 2 (voir l'amendement de M. Bracops, n° 539, p. 3).

L'amendement est rejeté par 10 voix contre 6.

*Les articles 13, 14, 15, 16, 17, 18 et 19 sont adoptés.*

L'amendement à l'article 19 (voir l'amendement de M. Bracops, n° 539, p. 3) devient sans objet par suite des votes précédents.

*Article 20.* — A cet article, trois amendements sont proposés.

a) Au 2° alinéa (voir l'amendement de M. Bracops, n° 539, p. 3);

b) Au 2° alinéa (voir l'amendement de M. Destenay, n° 539, p. 6);

c) Au 3° alinéa (voir l'amendement de M. Destenay, n° 539, p. 6).

M. le Ministre déclare que ces amendements sont superflus, étant donné les articles 3 et 5.

Ces trois amendements sont rejetés par 10 voix contre 6.

*Article 21.* — Aucun amendement n'a été proposé à cet article; celui-ci est adopté.

*Artikel 22. — Drie amendementen zijn hier voorgesteld :*

a) Op de eerste twee regels (zie het amendement van de heer Bracops, n° 539, bl. 4).

b) Op het 6° lid (zie het amendement van de heer Bracops, n° 539, bl. 4).

c) Op het in 2° (zie het amendement van de heer Destenay, n° 539, bl. 6).

De eerste twee amendementen hebben betrekking op de verbeteringsraden; het 3° op de inspectie.

Gezien de voorgaande stemmingen worden deze 3 amendementen verworpen met 10 stemmen tegen 6.

*De artikelen 23-24-25 worden aangenomen.*

*Artikel 26. — Twee amendementen zijn hier voorgesteld (zie amendementen van de heer Destenay, n° 539, bl. 6).*

In dezelfde voorwaarden als bij artikel 22 worden deze twee amendementen verworpen met 10 stemmen tegen 6, of vervallen gedeeltelijk door de vorige stemmingen.

Een lid der Commissie vraagt een welwillend begripen vanwege de Verbeteringsraad voor het geval dezer leden van het leerpersoneel uit de vrije normaalscholen, welke thans in dienst zijn en al de voorwaarden vervullen ook van diploma's welke het huidig regime eist. Zij vervullen hun functie tot grote voldoening der inspectie en het is billijk dat zij zonder verdere eisen in hun bezoldigde functie bewaard blijven.

*De artikelen 27, 28, 29, 30, 31 en 32 worden aangenomen.*

Over het ontwerp in zijn geheel wordt gestemd; het wordt aangenomen met 10 stemmen tegen 6.

*De Verslaggever,*

A. VERBIST.

*De Voorzitter,*

H. HEYMAN.

*Article 22. — Trois amendements ont été proposés.*

a) Aux deux premières lignes (voir l'amendement de M. Bracops, n° 539, p. 4);

b) Au 6° alinéa (voir l'amendement de M. Bracops, n° 539, p. 4).

c) Au 2° (voir l'amendement de M. Destenay, n° 539, p. 6).

Les deux premiers amendements ont trait aux conseils de perfectionnement, le troisième à l'inspection.

Etant donné les votes antérieurs, ces 3 amendements sont rejetés par 10 voix contre 6.

*Les articles 23, 24 et 25 sont approuvés.*

*Article 26. — Deux amendements sont proposés à cet article (cf. amendement de M. Destenay, n° 539, p. 6).*

Ces deux amendements sont rejetés dans les mêmes conditions que ceux à l'article 22 par 10 voix contre 6, ou sont sans objet à cause des votes précédents.

Un membre de la Commission fait appel à la compréhension bienveillante du Conseil de perfectionnement pour des membres du personnel enseignant des écoles normales libres actuellement en fonctions qui remplissent toutes les conditions, même de diplômes, qu'exige le régime actuel. Ils remplissent leurs fonctions à l'entière satisfaction de l'inspection et il est équitable de les maintenir dans leurs fonctions rémunérées sans leur imposer d'autres conditions.

*Les articles 27, 28, 29, 30, 31 et 32 sont approuvés.*

L'ensemble du projet est mis aux voix; il est adopté par 10 voix contre 6.

*Le Rapporteur,*

A. VERBIST.

*Le Président,*

H. HEYMAN.

## BIJLAGE I.

## Gestelde vragen met verwijzing naar het antwoord.

1. — Kan voor elke soort normaalschool worden opgegeven : hoeveel diploma's werden uitgereikt sedert 1950 en hoeveel gediplomeerden niet geplaatst werden ?

A. — De statistiek met betrekking tot de diploma's, sedert 1950 afgeleverd door de officiële scholen en door de vrije scholen, wordt gegeven in een bijgevoegd stuk (zie Bijlage II).

B. — Het is niet mogelijk op het tweede deel van de vraag te antwoorden. Geen enkele dienst van het departement is voor het oogenblik in staat een statistiek op te maken of bij te houden van de gediplomeerde kandidaten, die geen betrekking hebben.

2. — Kan worden opgegeven welke de aard is der behaalde diploma's (officiële of vrije normaalschool) en in welke soort school deze gediplomeerden geplaatst werden ?

Wat de Rijksinrichtingen betreft, is het antwoord op de 2<sup>de</sup> vraag hier bijgevoegd (zie Bijlage II). Ik meen dat er geen lang betoog nodig is om aan te tonen, dat een dergelijke statistiek niet kan opgemaakt worden met betrekking tot het personeel, in dienst in de provinciale, gemeentelijke of vrije inrichtingen. Alleen reeds voor de onderwijzers en onderwijzeressen zou zulks de behandeling vergen van ruim 40.000 bundels.

Het departement van Openbaar Onderwijs beschikt noch over de materiële middelen, noch over het nodige personeel om dergelijke krachttoer te verwezenlijken.

3. — Kan de heer Minister het leerprogramma mededelen der seminaries voor priesterlijke vorming ?

In de bijgevoegde stukken (zie Bijlage II) bevinden zich een Nederlandstalig en een Franstalig exemplaar van de nota, die door de vertegenwoordigers van het Vrij Onderwijs in de Gemengde Commissies voor het Middelbaar en Normaalonderwijs werd overgemaakt.

Deze nota geeft in bijzonderheden de leergangen op, die door de seminaristen gedurende hun zes jaar studie gevolgd worden.

4. — Geografische verdeling der officiële en vrije normaalscholen, per arrondissement ?

Hierbijgevoegd (zie Bijlage II) de opsomming van de Administratieve Arrondissementen van gans België, en onder de naam van ieder, de aanduiding van de normaalscholen van het land.

5. — Hoeveel zal de voorgenomen hervorming bij benadering kosten ?

De voorgenomen hervorming zal een jaarlijkse bijkomende uitgave met zich brengen van ongeveer 50 miljoen.

6. — Weet men, zij het bij benadering, hoeveel leraars van de vereisten in zake wetenschappelijke titels zullen vrijgesteld worden, omdat zij vijf jaar dienst tellen ?

Het Verbond van het Vrij Normaalonderwijs is alleen bij machte een volledige statistiek te verschaffen van het aantal leraars, die het voordeel van de verworven toestand zullen genieten omdat zij meer dan vijf jaar in dienst zijn.

Ziehier de cijfers :

A. — In de afzonderlijke normaalscholen voor bewaarschoolonderwijzeressen : 24.

B. — In de normaalscholen voor bewaarschoolonderwijzeressen en lagere normaalscholen voor meisjes : 299.

C. — In de lagere normaalscholen voor jongens : 82.

D. — In de middelbare normaalscholen : 97.

## ANNEXE I.

## Questions posées et renvoi aux réponses.

1. — Est-il possible d'indiquer, pour chaque genre d'école normale : combien de diplômés ont été délivrés depuis 1950, et combien de diplômés n'ont pas été engagés ?

A. — La statistique relative aux diplômés délivrés depuis 1950 par les écoles officielles et les écoles libres se trouve dans un document annexe (voir Annexe II).

B. — Il n'est pas possible de répondre à la 2<sup>me</sup> partie de la question. Aucun service du département n'est en mesure, à l'heure actuelle, d'établir ou de tenir à jour une statistique des candidats diplômés qui sont sans emploi.

2. — Peut-on savoir quel genre de diplômés ont été délivrés (école normale officielle ou libre), et dans quel genre d'école ces diplômés ont été placés ?

La réponse à la 2<sup>me</sup> question en ce qui concerne les établissements de l'Etat est jointe à la présente (voir Annexe II). Je pense qu'il est inutile de faire une longue démonstration pour expliquer que l'on ne pourrait établir une statistique du même genre pour ce qui concerne le personnel en fonctions dans les institutions provinciales, communales ou libres. Cela demanderait, rien que pour les instituteurs et institutrices le maniement de plus de quarante mille dossiers.

Le département de l'Instruction Publique ne dispose ni des moyens matériels, ni du personnel nécessaire pour accomplir un semblable tour de force.

3. — M. le Ministre peut-il nous communiquer le programme d'études des séminaires pour la formation des prêtres ?

Dans les documents annexés (voir Annexe II) se trouvent : un exemplaire en langue française, un exemplaire en langue néerlandaise, de la note remise par les représentants de l'Enseignement Libre au sein des Commissions Mixtes de l'Enseignement Normal et Moyen.

Cette note énumère le détail des cours suivis par les séminaristes pendant leurs six années d'études.

4. — Répartition géographique des écoles normales officielles et libres, par arrondissement ?

Ci-joint (voir Annexe II) se trouve l'énumération des Arrondissements Administratifs de toute la Belgique et sous le nom de chacun d'eux l'indication des écoles normales du pays.

5. — Coût approximatif de la réforme projetée ?

La réforme projetée entraînera une dépense annuelle supplémentaire d'environ 50 millions.

6. — Sait-on, fût-ce approximativement, combien de professeurs seront dispensés des exigences en matière de titres scientifiques parce que comptant plus de 5 années de services ?

La fédération de l'Enseignement Normal Libre, qui est la seule en mesure de fournir une statistique complète des professeurs qui jouiront de la situation acquise, parce qu'ils sont en fonction depuis plus de cinq ans.

En voici les chiffres :

A. — Dans les écoles normales gardiennes isolées : 24.

B. — Dans les écoles normales gardiennes et primaires pour filles : 299.

C. — Dans les écoles normales primaires pour garçons : 82.

D. — Dans les écoles normales moyennes : 97.

7. — Hoevelen zullen, daar zij nog geen 5 jaar dienst hebben, over vijf jaar beschikken om de vereiste titels te verwerven?

Ziehier de cijfers, opgegeven door het Verbond van het Vrij Normalonderwijs :

A. — In de afzonderlijke normaalscholen voor bewaarschoolonderwijzeressen : 8.

B. — In de normaalscholen voor bewaarschoolonderwijzeressen en lagere normaalscholen voor meisjes : 46.

C. — In de lagere normaalscholen voor jongens : 15.

D. — In de middelbare normaalscholen : 10.

8. — Hoeveel erkende « bedienaars van de eredienst » kunnen eventueel benoemd worden tot directeur van een normaalschool, en onderwijs geven in de moedertaal en de geschiedenis zonder diploma voor hun specialiteit, met dien verstande dat een universitaire candidatuur volstaat om de andere vakken te onderwijzen?

Het is natuurlijk onmogelijk te bepalen, hoeveel erkende Bedienaars van de Eeredienst eventueel kunnen benoemd worden tot Directeur van een normaalschool of tot leraar in de moedertaal en de geschiedenis aan een normaalschool, vermits ze in feite allen, theoretisch ten minste, toegang hebben tot een van die functies.

Daar de benoemingen in het vrij onderwijs, en inzonderheid in de door seculiere priesters in stand gehouden scholen, tot de bevoegdheid van de kerkelijke overheid behoren, is het departement niet bij machte in dit opzicht ramingen op te maken.

7. — Combien disposeront, parce qu'ayant moins de 5 ans de service, des 5 années pour obtenir les titres requis?

Voici les chiffres fournis par la Fédération de l'Enseignement Normal Catholique :

A. — Dans les écoles normales gardiennes isolées : 8.

B. — Dans les E. N. P. et gardiennes pour filles : 46.

C. — Dans les E. N. P. de garçons : 15.

D. — Dans les E. N. Moyennes : 10.

8. — Combien de « ministres des cultes » reconnus sont dans le cas de pouvoir être nommés directeurs d'une école normale et d'enseigner la langue maternelle et l'histoire, sans diplôme de leur spécialité, la candidature universitaire suffisant pour enseigner les autres branches?

Il n'est évidemment pas possible de déterminer le nombre de Ministres des cultes reconnus, qui pourraient être éventuellement nommés directeurs d'une école normale ou admis à enseigner la langue maternelle et l'histoire dans une école normale puisqu'en fait tous peuvent, théoriquement tout au moins, accéder à l'une ou l'autre de ces fonctions.

Les nominations dans l'enseignement libre et spécialement dans les écoles tenues par des prêtres séculiers, étant du ressort de l'autorité ecclésiastique, le département n'est pas en mesure d'établir des prévisions dans ce domaine.

## BIJLAGE II.

## ANNEXE II.

Antwoorden op de vragen in bijlage I.

Réponses aux questions figurant à l'annexe I.

I. — Aantal uitgereikte diploma's.

I. — Nombre de diplômes délivrés.

|                                     | 1950                                         |                                     | 1951                                         |                                     | 1952                                         |                                     |                           |
|-------------------------------------|----------------------------------------------|-------------------------------------|----------------------------------------------|-------------------------------------|----------------------------------------------|-------------------------------------|---------------------------|
|                                     | Officiële scholen<br>—<br>Ecoles officielles | Vrije scholen<br>—<br>Ecoles libres | Officiële scholen<br>—<br>Ecoles officielles | Vrije scholen<br>—<br>Ecoles libres | Officiële scholen<br>—<br>Ecoles officielles | Vrije scholen<br>—<br>Ecoles libres |                           |
| Regenten ... ..                     | 57                                           | 72                                  | 103                                          | 122                                 | Exam. worden afgew. Examens en cours         |                                     | Regents.                  |
| Regentessen ... ..                  | 74                                           | 159                                 | 105                                          | 175                                 | id.                                          | id.                                 | Régentes.                 |
| Lagere onderwijzers ... ..          | 174                                          | 385                                 | 171                                          | 432                                 | 196                                          | 464                                 | Instituteurs primaires.   |
| Lagere onderwijzeressen ... ..      | 216                                          | 664                                 | 203                                          | 638                                 | 208                                          | 666                                 | Institutrices primaires.  |
| Bewaarschoolonderwijzeressen ... .. | 91                                           | 238                                 | 130                                          | 289                                 | 129(?)                                       | 460(?)                              | Institutrices gardiennes. |

## II. — Gediplomeerd in 1950-1951 en 1952.

1° Aantal Regenten en Regentessen die onderwijzen in een Rijksinrichting.

|                                             | 1950 | 1951 | 1952 |
|---------------------------------------------|------|------|------|
| a) Gediplomeerden van een officiële school: |      |      |      |
| Normaalonderwijs ... ..                     | 3    | 5    |      |
| Middelbaar onderwijs ... ..                 | 42   | 34   |      |
| Technisch onderwijs ... ..                  |      | 1    |      |
| Totalen ... ..                              | 45   | 40   |      |
| b) Gediplomeerden van een vrije school:     |      |      |      |
| Normaalonderwijs ... ..                     | —    | —    | —    |
| Middelbaar onderwijs ... ..                 | 14   | 7    |      |
| Technisch onderwijs ... ..                  | 1    |      |      |
| Totalen ... ..                              | 15   | 7    |      |

2° Aantal lagere onderwijzers en onderwijzeressen die onderwijzen in een Rijksinrichting.

|                                             | 1950 | 1951 | 1952 |
|---------------------------------------------|------|------|------|
| a) Gediplomeerden van een officiële school: |      |      |      |
| Normaalonderwijs ... ..                     | 5    | 5    |      |
| Middelbaar onderwijs ... ..                 | 16   | 8    |      |
| Technisch onderwijs ... ..                  | —    | —    |      |
| Totalen ... ..                              | 21   | 13   |      |
| b) Gediplomeerden van een vrije school:     |      |      |      |
| Normaalonderwijs ... ..                     | —    | —    | —    |
| Middelbaar onderwijs ... ..                 | 11   | 7    |      |
| Technisch onderwijs ... ..                  | —    | —    |      |
| Totalen ... ..                              | 11   | 7    |      |

## II. — Diplômés en 1950-1951 et 1952.

1° Nombre de Régents et Régentes enseignant à l'Etat.

|                                     | 1950 | 1951 | 1952 |
|-------------------------------------|------|------|------|
| a) Diplômés d'une école officielle: |      |      |      |
| Enseignement normal ... ..          | 3    | 5    |      |
| Enseignement moyen ... ..           | 42   | 34   |      |
| Enseignement technique ... ..       |      | 1    |      |
| Total ... ..                        | 45   | 40   |      |
| b) Diplômés d'une école libre:      |      |      |      |
| Enseignement normal ... ..          | —    | —    | —    |
| Enseignement moyen ... ..           | 14   | 7    |      |
| Enseignement technique ... ..       | 1    |      |      |
| Total ... ..                        | 15   | 7    |      |

2° Nombre d'instituteurs et institutrices enseignant à l'Etat.

|                                     | 1950 | 1951 | 1952 |
|-------------------------------------|------|------|------|
| a) Diplômés d'une école officielle: |      |      |      |
| Enseignement normal ... ..          | 5    | 5    |      |
| Enseignement moyen ... ..           | 16   | 8    |      |
| Enseignement technique ... ..       | —    | —    |      |
| Total ... ..                        | 21   | 13   |      |
| b) Diplômés d'une école libre:      |      |      |      |
| Enseignement normal ... ..          | —    | —    | —    |
| Enseignement moyen ... ..           | 11   | 7    |      |
| Enseignement technique ... ..       | —    | —    |      |
| Total ... ..                        | 11   | 7    |      |

3<sup>e</sup> Aantal bewaarschoolonderwijzeressen die onderwijzen in een Rijks-inrichting.

|                                             | 1950 | 1951 | 1952 |
|---------------------------------------------|------|------|------|
| a) Gediplomeerden van een officiële school: |      |      |      |
| Normaalonderwijs ... ..                     | —    | 1    |      |
| Middelbaar onderwijs ... ..                 | 8    | 4    |      |
| <b>Totalen</b> ... ..                       | 8    | 5    |      |
| b) Gediplomeerden van een vrije school:     |      |      |      |
| Normaalonderwijs ... ..                     | —    | —    | —    |
| Middelbaar onderwijs ... ..                 | 3    | 2    |      |
| <b>Totalen</b> ... ..                       | 3    | 2    |      |

### III. — Leerprogramma in de Seminaries.

Bezorgd voor de zending van de priester als leider van het christelijk volk, richten Hunne Hoogwaardige Excellenties de Bisschoppen en de Algemene Oversten het onderwijs van hun seminaries zo in, dat de jonge priesters degelijk op hun taak voorbereid worden.

« In dit verband, schrijft Pius XII in zijn Apostolische Aansporing «Mentis Nostrae» van 23 September 1950 tot de priesters van de Katholieke Wereld, willen Wij vooral dat de letterkundige en wetenschappelijke studiën van de toekomstige priesters geenszins onderdoen voor deze van de jongelingen die hetzelfde onderwijs volgen. »

Het grootste belang wordt natuurlijk gehecht aan het onderwijs van de wijsgerige en theologische wetenschappen. Doch ook de studie van de profane wetenschappen en van de pedagogische vakken die tot het leraarsambt voorbereiden, wordt er sterk beklemtoond.

#### SEMINARIESTUDIËN.

##### Cyclus van zes jaar.

*Twee jaar Wijsbegeerte en vier jaar Godsgeleerdheid.*

##### 1. — Wijsbegeerte (minstens 8 uur per week gedurende 2 jaar).

###### *Voornaamste leerstof:*

Algemene inleiding tot de Wijsbegeerte.  
Logica en Epistemologie.  
Logistiek en Kritiek van de wetenschappelijke Kennis.  
Geschiedenis van het Kennisprobleem.  
Experimentele en rationele Psychologie.  
Metaphysica.  
Cosmologie.  
Theodicea of natuurlijke Godkennis.  
Ethiek of natuurlijke Zedenleer.  
De voornaamste wijsgerige systemen.

##### 2. — Dogma. — Moraal. — Kerkelijk Recht.

###### *Voornaamste leerstof:*

##### a) Dogma (minstens 3 uur per week gedurende 4 jaar).

- 1) De Ware Godsdienst. — De Inspiratie van de Heilige Boeken. — De Heilige Kerk.
- 2) God: bestaan, natuur, Drievuldigheid.

Evolutie en ontstaan van stof, dier en mens.  
Leer van de Kerk in het licht van de moderne wetenschap.  
De erfzonde.  
Christus: Historiciteit, wezen en betekenis.  
De Menswording en de Verlossing.  
De genade en de sacramenten.  
Mariologie.  
De uitersten van de mens.

##### b) Moraal (minstens 6 uur per week gedurende 4 jaar) en Kerkelijk Recht (minstens 2 uur per week gedurende 4 jaar).

- 1) Grondslagen van de Zedenleer en van het Recht.
- 2) Bijzondere studie van de goddelijke en zedelijke deugden. — Persoonlijk recht en contractuele overeenkomsten.

3<sup>e</sup> Nombre d'institutrices gardiennes enseignant à l'Etat.

|                                      | 1950 | 1951 | 1952 |
|--------------------------------------|------|------|------|
| a) Diplômées d'une école officielle: |      |      |      |
| Enseignement normal ... ..           | —    | 1    |      |
| Enseignement moyen ... ..            | 8    | 4    |      |
| <b>Total</b> ... ..                  | 8    | 5    |      |
| b) Diplômées d'une école libre:      |      |      |      |
| Enseignement normal ... ..           | —    | —    | —    |
| Enseignement moyen ... ..            | 3    | 2    |      |
| <b>Total</b> ... ..                  | 3    | 2    |      |

### III. — Programme d'Etude dans les Séminaires.

Nosseigneurs les Evêques et les Supérieurs Majeurs, soucieux de la mission de leur clergé, qui est de diriger le peuple chrétien, organisent l'enseignement de leurs séminaires de telle façon que les jeunes prêtres soient bien préparés à leurs tâches.

« A leur sujet, écrit Pie XII dans son exhortation apostolique «Mentis Nostrae» du 23 septembre 1950 au clergé de l'Univers catholique, Nous voulons principalement que les études littéraires et scientifiques des futurs prêtres ne le cèdent en rien à celles des jeunes gens qui suivent le même enseignement. »

La plus grande importance est évidemment accordée à l'enseignement des sciences philosophiques et théologiques. Toutefois, l'étude des sciences profanes et des disciplines pédagogiques préparant au professorat, est poussée de plus en plus.

#### ETUDES DE SEMINAIRE.

##### Cycle de six ans.

*Deux ans de Philosophie et quatre ans de Théologie.*

##### 1. — Philosophie (au moins 8 heures par semaine durant 2 ans).

###### *Branches principales:*

Introduction générale à la Philosophie.  
Psychologie expérimentale et rationnelle.  
Logique et Epistémologie.  
Logistique et Critique de la Connaissance scientifique.  
Histoire du Problème de la Connaissance.  
Cosmologie.  
Métaphysique.  
Théodicée ou connaissance naturelle de Dieu.  
Ethique ou morale naturelle.  
Principaux systèmes philosophiques.

##### 2. — Théologie dogmatique. — Théologie morale. — Droit canonique.

###### *Branches principales:*

##### a) Théologie dogmatique (au moins 3 heures par semaine, durant 4 ans).

- 1) La Religion vraie. — Inspiration des Livres saints. — La Sainte Eglise.
- 2) Théodicée et Doctrine Trinitaire.

Evolution et origine de la matière, de l'animal et de l'homme.  
La doctrine de l'Eglise à la lumière de la science moderne.  
Le péché originel.  
Le Christ — Historicité — Nature et Importance.  
Sotériologie: l'œuvre et l'influence de Jésus-Christ.  
La Grâce et les Sacraments.  
Mariologie.  
Les fins dernières de l'homme.

##### b) Théologie Sacramentaire, Théologie Morale (au moins 6 heures par semaine durant 4 ans) et Droit canonique (au moins 2 heures par semaine durant 4 ans).

- 1) Principes et Fondement de la Morale et du Droit.
- 2) Etude spéciale des vertus théologiques et morales. — Droit personnel et Conventions contractuelles.

De Deugden. Fysische en psychologische factoren. Ontwikkeling. Pathologische afwijkingen.

De Biecht. Sociale toepassingen van de dogmatische en sacramentele godgeleerdheid.

Groepsopvoeding en moderne Herderschap.

Huwelijksrecht in de kerkelijke en burgerlijke wetgeving.

Kerkelijke wetgeving en burgerlijk recht.

Wetgeving van de kerkelijke ceremoniën.

Wetgeving aangaande de Kerkfabrieken.

c) *Ascetica en mystiek* (minstens 1 uur per week gedurende 2 jaar).

3. *De Bijbel* (minstens 3 uur per week gedurende 4 jaar).

Inleiding tot de Bijbelkritiek.

Bijbelkritiek : Kritische studie van het ontstaan van de profetische en historische boeken, van de evangelies en de epistels.

Exegese en apologetica.

4. — *Pedagogiek en Methodologie*.

a) *Theoretische lessen*.

Geschiedenis van de Pedagogiek en van de moderne pedagogische methodes (1 uur per week gedurende ten minste 2 jaar).

Pedagogiek van de adolescent en Methodologie van het middelbaar onderwijs (1 uur per week gedurende 2 jaar minstens).

Gemeenschapspedagogiek en staatsburgerlijke opvoeding (minstens 1 uur per week gedurende 1 jaar).

Studie van de catechese : geschiedenis en methodes (1 uur per week gedurende 1 jaar minstens).

b) *Praktische oefeningen* (deze praktische oefeningen worden gegeven in het Aartsbisdom Mechelen).

1) *Voorbereiding tot het leraarsambt in de lagere cyclus van de Humaniora* :

De seminaristen worden lessen bij die door leraars van het middelbaar onderwijs (lagere cyclus) gegeven worden in de inrichtingen van de Stad. Daarna geven de seminaristen zelf les in dezelfde inrichtingen, in de aanwezigheid en onder leiding van de leraars. Bij deze gelegenheid herzien de seminaristen de leerstof. Vijftien à twintig namiddagen worden ingericht met het oog op die praktische oefeningen.

2) *Voorbereiding tot het onderwijs in de godsdienst* :

Elk seminarist van het Groot Seminarie geeft jaarlijks 30 uren les in de scholen van de stad (gedurende de laatste twee jaren van de theologische studies).

5. — *Sociologie* (minstens 1 uur per week gedurende 2 semesters).

Sociaal recht in het raam van het actueel economisch en politiek leven.

Betrekkingen tussen Kerk en Staat.

Sociaal-economische leer en instellingen.

6. — *De landstalen*.

a) *Moedertaal* :

1) Verschillende lessen die hierboven vermeld werden, worden in de moedertaal gegeven.

2) Er worden lessen gegeven in de welsprekendheid (geschiedenis, oratorische genres, voordrachtskunst). Deze lessen worden gevolgd door praktische oefeningen, voordrachten, predikaties, improvisaties (minstens 1 uur per week gedurende 3 jaar).

b) *De tweede taal* :

1) De tweede taal wordt door het reglement voorgeschreven op sommige uren van de dag.

2) Sommige lessen worden in de tweede taal gegeven. Praktische oefeningen worden eveneens ingericht.

7. — *De vreemde talen*.

De studie van de vreemde letterkunde wordt aangemoedigd : de bibliotheken van de seminaries bieden gelegenheid tot het lezen en raadplegen van vreemde schrijvers.

8. — *De oude talen*.

1) De studie van de Griekse en Latijnse klassieken evenals van de Griekse en Latijnse Kerkvaders (1 uur per week gedurende minstens 2 jaar).

Les Vertus. Facteurs somatiques et psychologiques, Evolution, Déviations pathologiques.

La Confession. Doctrine sacramentaire et signification sociale.

Education des Groupes et Pastorale moderne.

Droit matrimonial dans la législation ecclésiastique et civile.

Législation canonique et droit civil.

Liturgie.

Droit fabricien.

c) *Ascétique et Mystique* (au moins 1 heure par semaine durant 2 ans).

3. — *Ecriture Sainte* (au moins 3 heures par semaine pendant 4 ans).

Introduction à la critique biblique.

Critique biblique : Etude critique de l'origine des livres prophétiques et historiques, des évangiles et des épîtres.

Exégèse et apologetique.

4. — *Pédagogie et Méthodologie*.

a) *Cours théoriques*.

Histoire de la pédagogie et des méthodes pédagogiques modernes (1 heure par semaine pendant au moins 2 ans).

Pédagogie de l'adolescent et Méthodologie de l'enseignement moyen (1 heure par semaine pendant 2 ans au moins).

Pédagogie communautaire et Education nationale (1 heure par semaine durant 1 an).

Etude de la Cathéchèse : son histoire, ses méthodes (1 heure par semaine pendant 1 an au moins).

b) *Exercices pratiques* (Archidiocèse de Malines).

1) *Préparation au professorat dans le cycle inférieur des humanités*.

Les Séminaristes assistent aux cours donnés par des professeurs d'enseignement moyen (cycle inférieur) dans des établissements de la ville. Quelque temps après, les Séminaristes enseignent eux-mêmes dans les mêmes établissements, en présence, des professeurs et sous leur direction. A cette occasion, ils revoient les matières à enseigner. Quinze à vingt après-midi sont organisées en vue de ces exercices pratiques.

2) *Préparation à l'enseignement de la religion*.

Chaque séminariste du Grand Séminaire donne 30 heures de cours par an dans les écoles de la ville (durant les deux dernières années de théologie).

5. — *Sociologie* (au moins 1 heure par semaine pendant 2 semesters).

Droit social dans le cadre de la vie économique et politique de nos jours.

Rapports entre l'Eglise et l'Etat.

Doctrine et Institutions économiques et sociales.

6. — *Langues nationales*.

a) *Langue maternelle* :

1) Des cours se donnent dans la langue maternelle.

2) Des cours d'éloquence sont donnés : histoire de l'éloquence, genres oratoires, diction. Suivis d'exercices pratiques : conférences, sermons, improvisations (au moins un heure pendant trois ans).

b) *La deuxième langue* :

1) La deuxième langue est de rigueur à certaines heures de la journée.

2) Des cours se donnent dans la deuxième langue. Des exercices pratiques sont organisés.

7. — *Langues étrangères*.

Le contact avec les littératures étrangères subsiste : les bibliothèques des séminaristes offrent l'occasion de lire et de consulter les auteurs étrangers.

8. — *Langues anciennes*.

1) L'étude des classiques grecs et latins ainsi que des Pères grecs et latins (une heure par semaine pendant 2 ans au moins).

2) De studie van het Grieks van het Nieuw Testament bij de bespreking van de Griekse teksten (in het Groot Seminarie).

3) Sommige lessen worden in de Latijnse taal gegeven.

#### 9. — *Geschiedenis.*

Inleiding tot de historische kritiek (1 uur per week gedurende 1 jaar).

1) Universele geschiedenis, met beklemtoning van de geschiedenis van de kulturele, sociale en godsdienstige instellingen (3 uren per week gedurende 2 jaar).

2) Kerkgeschiedenis (2 uur per week gedurende 4 jaar).

3) Geschiedenis van de wijsbegeerte (1 uur per week gedurende 2 jaar).

4) Geschiedenis van de profane en godsdienstige muziek (1 uur per week gedurende 2 jaar).

5) Geschiedenis van de christelijke kunst (1 uur per week gedurende 2 jaar).

6) Vergelijkende Godsdienstwetenschap (1 uur per week gedurende 1 jaar).

7) Geschiedenis van de pedagogische stelsels (zie hoger).

10. — *Wetenschappen* (minstens 4 uur per week gedurende 2 jaar).

Algemene en bijzondere biologie. — Anatomie en physiologie — Botanica en praktische oefeningen van microscopische botanica — Scheikunde (laboratorium). — Physica (laboratorium).

11. — *Optievlakken* (1 uur per week gedurende 2 jaar).

Cosmographie. — Wijsgerige Griekse teksten. — Wijsgerige problemen.

### IV. — Lijst van de normaalscholen.

#### WEST-VLAANDEREN.

##### I. — Arrondissement Brugge.

##### A. — Rijksnormaalscholen :

##### 1) Brugge :

Middelbare Normaalschool voor meisjes.

Lagere Normaalschool voor meisjes.

Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

##### 2) Blankenberge :

Lagere Normaalschool voor jongens.

##### B. — Vrije Normaalscholen :

##### 1) Brugge :

Middelbare Normaalschool voor meisjes.

Lagere Normaalschool voor meisjes.

Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

##### 2) Torhout :

Lagere Normaalschool voor jongens.

##### II. — Arrondissement Tielt :

Vrije Normaalschool :

##### Tielt :

Lagere Normaalschool voor meisjes.

##### III. — Arrondissement Diksmuide.

Geen.

##### IV. — Arrondissement Veurne.

Geen.

##### V. — Arrondissement Ieper.

Geen.

##### VI. — Arrondissement Roeselaere.

Geen.

##### VII. — Arrondissement Kortrijk.

Geen.

2) L'étude du Grec du Nouveau Testament dans les commentaires des textes grecs (au Grand Séminaire).

3) Des cours se donnent en latin.

#### 9. — *Histoire.*

Introduction à la critique historique (1 heure par semaine durant 1 an).

1) Histoire universelle, mettant l'accent surtout sur l'histoire des institutions culturelles, sociales et religieuses (3 heures par semaine durant 2 ans).

2) Histoire de l'Eglise (2 heures par semaine durant 4 ans).

3) Histoire de la Philosophie (1 heure par semaine durant 2 ans).

4) Histoire de la musique profane et religieuse (1 heure par semaine durant 2 ans).

5) Histoire de l'Art chrétien (1 heure par semaine pendant 2 ans).

6) Histoire comparée des religions (1 heures par semaine durant 1 an).

7) Histoire des systèmes pédagogiques (cfr. plus haut).

10. — *Sciences* (au moins 4 heures par semaine durant 2 ans).

Biologie générale et spéciale. — Anatomie et Physiologie. — Botanique et exercices pratiques de botanique microscopique. — Chimie (Laboratoire). — Physique (Laboratoire).

11. — *Branches à option* (1 heure par semaine pendant 2 ans).

Cosmographie. — Textes grecs philosophiques. — Compléments philosophiques.

### IV. — Liste des écoles normales.

#### FLANDRE OCCIDENTALE.

##### I. — Arrondissement de Bruges.

##### A. — Ecoles Normales de l'Etat :

##### 1) Bruges :

Ecole Normale Moyenne pour filles.

Ecole Normale Primaire pour filles.

Ecole Normale Gardienne pour filles.

##### 2) Blankenberghe :

Ecole Normale Primaire pour garçons.

##### B. — Ecoles Normales Libres :

##### 1) Bruges :

Ecole Normale Moyenne pour filles.

Ecole Normale Primaire pour filles.

Ecole Normale Gardienne pour filles.

##### 2) Torhout :

Ecole Normale Primaire pour garçons.

##### II. — Arrondissement de Tielt.

Ecole Normale Libre.

##### Tielt :

Ecole Normale Primaire pour filles.

##### III. — Arrondissement de Dixmude.

Néant.

##### IV. — Arrondissement de Furnes.

Néant.

##### V. — Arrondissement d'Ypres.

Néant.

##### VI. — Arrondissement de Roulers.

Néant.

##### VII. — Arrondissement de Courtrai.

Néant.

## OOST-VLAANDEREN.

## I. — Arrondissement Eeklo.

Vrije Normaalscholen :

*Eeklo :*

Middelbare Normaalschool voor meisjes.  
 Lagere Normaalschool voor meisjes.  
 Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## II. — Arrondissement Gent.

A. — Rijksnormaalscholen :

1) *Gent :*

Middelbare Normaalschool voor jongens.  
 Lagere Normaalschool voor jongens.

B. — Gemeentelijke normaalschool :

*Gent :*

Gemeentelijke lagere normaalschool voor meisjes.

C. — Vrije Normaalscholen :

1) *Gent :*

Middelbare Normaalschool voor meisjes.  
 Lagere Normaalschool voor meisjes.  
 Lagere Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

2) *Zwijnaarde :*

Lagere Normaalschool voor jongens.

3) *Oostakker :*

Lagere Normaalschool voor jongens.

4) *Sint-Amandsberg :*

Lagere Normaalschool voor meisjes.  
 Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## III. — Arrondissement Sint-Niklaas.

Vrije Normaalscholen :

1) *Sint-Niklaas :*

Middelbare Normaalschool voor jongens.  
 Lagere Normaalschool voor jongens.

2) *Sint-Niklaas :*

Middelbare Normaalschool voor meisjes.  
 Lagere Normaalschool voor meisjes.  
 Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## IV. — Arrondissement Dendermonde.

Vrije Normaalschool :

*Dendermonde :*

Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## V. — Arrondissement Aalst.

Vrije Normaalschool :

*Gijzeghem :*

Lagere Normaalschool voor meisjes.  
 Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeresse.

## VI. — Arrondissement Oudenaarde.

Vrije Normaalschool :

*Ronse :*

Lagere Normaalschool voor meisjes.  
 Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## FLANDRE ORIENTALE.

## I. — Arrondissement d'Eeklo.

Ecoles Normales Libres :

*Eeklo :*

Ecole Normale Moyenne pour filles.  
 Ecole Normale Primaire pour filles.  
 Ecole Normale Gardienne pour filles.

## II. — Arrondissement de Gand.

A. — Ecoles Normales de l'Etat :

1) *Gand :*

Ecole Normale Moyenne pour garçons.  
 Ecole Normale Primaire pour garçons.

B. — Ecole Normale Communale :

*Gand :*

Ecole Normale Primaire Communale pour filles.

C. — Ecoles Normales Libres :

1) *Gand :*

Ecole Normale Moyenne pour filles.  
 Ecole Normale Primaire pour filles.  
 Ecole Normale Gardienne pour filles.

2) *Zwijnaarde :*

Ecole Normale Primaire pour garçons.

3) *Oostakker :*

Ecole Normale Primaire pour garçons.

4) *Mont-St-Amand :*

Ecole Normale Primaire pour filles.  
 Ecole Normale Gardienne pour filles.

## III. — Arrondissement de Saint-Nicolas.

Ecoles Normales Libres :

1) *St-Nicolas :*

Ecole Normale Moyenne pour garçons.  
 Ecole Normale Primaire pour garçons.

2) *St-Nicolas :*

Ecole Normale Moyenne pour filles.  
 Ecole Normale Primaire pour filles.  
 Ecole Normale Gardienne pour filles.

## IV. — Arrondissement de Termonde.

Ecole Normale Libres :

1) *Termonde :*

Ecole Normale Gardienne.

## V. — Arrondissement d'Alost.

Ecole Normale Libre :

*Gijzeghem :*

Ecole Normale Primaire pour filles.  
 Ecole Normale Gardienne pour filles.

## VI. — Arrondissement d'Audenarde.

Ecole Normale Libre :

*Renaix :*

Ecole Normale Primaire pour filles.  
 Ecole Normale Gardienne pour filles.

## ANTWERPEN.

## I. — Arrondissement Antwerpen.

## A. — Gemeentelijke Normalscholen :

*Antwerpen :*

Gemengde Middelbare Normalschool.  
 Gemengde Lagere Normalschool.  
 Normalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## B. — Ecoles Normales Libres :

1) *Antwerpen :*

Middelbare Normalschool voor jongens.  
 Lagere Normalschool voor jongens.

2) *Berchem :*

Middelbare Normalschool voor meisjes.  
 Lagere Normalschool voor meisjes.  
 Normalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

3) *Borsbeek :*

Normalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

4) *Wijnegem :*

Lagere Normalschool voor meisjes.  
 Normalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## II. — Arrondissement Mechelen.

## A. — Rijksnormalscholen :

*Lier :*

Middelbare Normalschool voor jongens.  
 Lagere Normalschool voor jongens.

## B. — Vrije Normalscholen :

1) *Mechelen :*

Lagere Normalschool voor jongens.

2) *O. L. Vrouw-Waver :*

Middelbare Normalschool voor meisjes.  
 Lagere Normalschool voor meisjes.  
 Normalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

3) *Berlaer :*

Normalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## III. — Arrondissement Turnhout.

## Vrije Normalscholen :

1) *Turnhout :*

Middelbare Normalschool voor meisjes.  
 Lagere Normalschool voor meisjes.

2) *Herentals :*

Lagere Normalschool voor meisjes.

3) *Voerselaar :*

Lagere Normalschool voor meisjes.  
 Normalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## LIMBURG.

## I. — Arrondissement Hasselt.

## Vrije Normalscholen :

1) *Hasselt :*

Lagere Normalschool voor meisjes.  
 Normalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

2) *Bokrijk :*

Lagere Normalschool voor jongens.

## ANVERS.

## I. — Arrondissement d'Anvers.

## A. — Ecoles Normales Communales :

*Anvers :*

Ecole Normale Moyenne Mixte.  
 Ecole Normale Primaire Mixte.  
 Ecole Normale Gardienne pour filles.

## B. — Ecoles Normales Libres :

1) *Anvers :*

Ecole Normale Moyenne pour garçons.  
 Ecole Normale Primaire pour garçons.

2) *Berchem :*

Ecole Normale Moyenne pour filles.  
 Ecole Normale Primaire pour filles.  
 Ecole Normale Gardienne pour filles.

3) *Borsbeek :*

Ecole Normale Gardienne pour filles

4) *Wijnegem :*

Ecole Normale Primaire pour filles.  
 Ecole Normale Gardienne pour Filles.

## II. — Arrondissement de Malines.

## A. — Ecoles Normales de l'Etat :

*Lierre :*

Ecole Normale Moyenne pour garçons.  
 Ecole Normale Primaire pour garçons.

## B. — Ecoles Normales Libres :

1) *Malines :*

Ecole Normale Primaire pour garçons.

2) *Wavre Notre-Dame :*

Ecole Normale Moyenne pour filles.  
 Ecole Normale Primaire pour filles.  
 Ecole Normale Gardienne pour filles.

3) *Berlaer :*

Ecole Normale Gardienne pour filles

## III. — Arrondissement de Turnhout.

## Ecoles Normales Libres :

1) *Turnhout :*

Ecole Normale Moyenne pour filles.  
 Ecole Normale Primaire pour filles.

2) *Herentals :*

Ecole Normale Primaire pour filles.

3) *Vorselaar :*

Ecole Normale Primaire pour filles.  
 Ecole Normale Gardienne pour filles.

## LIMBOURG.

## I. — Arrondissement d'Hasselt.

## Ecoles Normales Libres :

1) *Hasselt :*

Ecole Normale Primaire pour filles.  
 Ecole Normale Gardienne pour filles.

2) *Bokrijk :*

Ecole Normale Primaire pour garçons.

## II. — Arrondissement Maaseik.

Geen.

## III. — Arrondissement Tongeren.

Vrije Normaalscholen :

1) *Mechelen a/Maas* :

Lagere Normaalschool voor jongens.

2) *Borgloon* :

Lagere Normaalschool voor meisjes.

## BRABANT.

## I. — Arrondissement Brussel.

A. — Rijksnormaalscholen

1) *Brussel* :

Middelbare Normaalschool voor meisjes.

Lagere Normaalschool voor meisjes.

Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

2) *Brussel II* :

Middelbare Normaalschool voor meisjes.

Lagere Normaalschool voor meisjes.

Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

B. — Gemeentelijke Normaalscholen :

1) *Brussel* :

Middelbare Normaalschool voor jongens.

Lagere Normaalschool voor jongens.

2) *Brussel* :

Lagere Normaalschool voor meisjes.

Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

C. — Vrije Normaalscholen :

1) *Brussel* :

Middelbare Normaalschool voor jongens.

Lagere Normaalschool voor jongens.

2) *Brussel* :

Lagere Normaalschool voor meisjes.

Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

3) *Brussel II* :

Lagere Normaalschool voor meisjes.

4) *Brussel* :

Middelbare Normaalschool voor meisjes.

5) *Opwijk* :

Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

6) *Alsemberg* :

Lagere Normaalschool voor jongens.

## II. — Arrondissement Leuven.

A. — Provinciale Normaalscholen :

1) *Tienen* :

Provinciale Normaalschool voor jongens.

2) *Leuven* :

Provinciale Normaalschool voor meisjes.

B. — Vrije Normaalscholen :

1) *Leuven* :

Lagere Normaalschool voor jongens.

## II. — Arrondissement de Maaseik.

Néant.

## III. — Arrondissement de Tongeren.

Ecoles Normales Libres :

1) *Mechelen s/Meuse* :

Ecole Normale Primaire pour garçons.

2) *Borgloon* :

Ecole Normale Primaire pour filles.

## BRABANT.

## I. — Arrondissement de Bruxelles.

A. — Ecoles Normales de l'Etat :

1) *Bruxelles* :

Ecole Normale Moyenne pour filles.

Ecole Normale Primaire pour filles.

Ecole Normale Gardienne pour filles.

2) *Bruxelles II* :

Ecole Normale Moyenne pour filles.

Ecole Normale Primaire pour filles.

Ecole Normale Gardienne pour filles.

B. — Ecoles Normales Communales :

1) *Bruxelles* :

Ecole Normale Moyenne pour garçons.

Ecole Normale Primaire pour garçons.

2) *Bruxelles* :

Ecole Normale Primaire pour filles.

Ecole Normale Gardienne pour filles.

C. — Ecoles Normales Libres :

1) *Bruxelles* :

Ecole Normale Moyenne pour garçons.

Ecole Normale Primaire pour garçons.

2) *Bruxelles* :

Ecole Normale Primaire pour filles.

Ecole Normale Gardienne pour filles.

3) *Bruxelles II* :

Ecole Normale Primaire pour filles.

4) *Bruxelles* :

Ecole Normale Moyenne pour filles.

5) *Opwijk* :

Ecole Normale Gardienne pour filles.

6) *Alsemberg* :

Ecole Normale Primaire pour garçons.

## II. — Arrondissement de Louvain.

A. — Ecoles Normales Provinciales :

1) *Tielemont* :

Ecole Normale Provinciale pour garçons.

2) *Louvain* :

Ecole Normale Primaire pour filles.

B. — Ecoles Normales Libres :

1) *Louvain* :

Ecole Normale Normale Primaire pour garçons.

2) *Leuven* :

Lagere Normaalschool voor meisjes.

3) *Heverlee* :

Middelbare Normaalschool voor meisjes.  
Lagere Normaalschool voor meisjes.  
Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

4) *Hoegaarde* :

Lagere Normaalschool voor meisjes.

5) *Tienen* :

Lagere Normaalschool voor jongens.

6) *Diest* :

Lagere Normaalschool voor meisjes.  
Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## III. — Arrondissement Nijvel.

## A. — Rijksnormaalscholen :

1) *Nijvel* :

Middelbare Normaalschool voor jongens.  
Lagere Normaalschool voor jongens.

## B. — Provinciale Normaalscholen :

1) *Geldenaken* :

Lagere Normaalschool voor meisjes.

## C. — Vrije Normaalscholen :

1) *Nijvel* :

Middelbare Normaalschool voor meisjes.  
Lagere Normaalschool voor meisjes.

2) *Virginal* :

Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## HENEGOUWEN.

## I. — Arrondissement Doornik.

## A. — Rijksnormaalscholen :

1) *Doornik* :

Middelbare Normaalscholen voor meisjes.  
Lagere Normaalscholen voor meisjes.  
Normaalscholen voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## B. — Vrije Normaalscholen :

1) *Ramegnies-Chin* :

Middelbare Normaalschool voor meisjes.  
Lagere Normaalschool voor meisjes.

2) *Pecq* :

Middelbare Normaalschool voor meisjes.  
Lagere Normaalschool voor meisjes.

3) *Leuze* :

Lagere Normaalschool voor meisjes.

4) *Kain-la-Tombe* :

Lagere Normaalschool voor meisjes.

## II. — Arrondissement Aat.

## Vrije Normaalscholen :

1) *Aat* :

Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

2) *Louvain* :

Ecole Normale Primaire pour filles.

3) *Heverlé* :

Ecole Normale Moyenne pour filles.  
Ecole Normale Primaire pour filles.  
Ecole Normale Gardienne pour filles.

4) *Hoegaerde* :

Ecole Normale Primaire pour Filles.

5) *Tirlemont* :

Ecole Normale Primaire pour garçons.

6) *Diest* :

Ecole Normale Primaire pour filles.  
Ecole Normale Gardienne.

## III. — Arrondissement de Nivelles.

## A. — Ecoles Normales de l'Etat :

1) *Nivelles* :

Ecole Normale Moyenne pour garçons.  
Ecole Normale Primaire pour garçons.

## B. — Ecoles Normales Provinciales :

1) *Jodoigne* :

Ecole Normale Primaire pour filles.

## C. — Ecoles Normales Libres :

1) *Nivelles* :

Ecole Normale Moyenne pour filles.  
Ecole Normale Primaire pour filles.

2) *Virginal* :

Ecole Normale Gardienne pour filles.

## HAINAUT.

## I. — Arrondissement de Tournai.

## A. — Ecoles Normales de l'Etat :

1) *Tournai* :

Ecole Normale Moyenne pour filles.  
Ecole Normale Primaire pour filles.  
Ecole Normale Gardienne pour filles.

## B. — Ecoles Normales Libres :

1) *Ramegnies-Chin* :

Ecole Normale Moyenne pour filles.  
Ecole Normale Primaire pour filles.

2) *Pecq* :

Ecole Normale Moyenne pour filles.  
Ecole Normale Primaire pour filles.

3) *Leuze* :

Ecole Normale Primaire pour filles.

4) *Kain-la-Tombe* :

Ecole Normale Primaire pour filles.

## II. — Arrondissement d'Ath.

## Ecoles Normales Libres :

1) *Ath* :

Ecole Normale Gardienne pour filles.

2) *Brugelette* :

Lagere Normalschool voor meisjes.

3) *Celles* :

Lagere Normalschool voor meisjes.

## III. — Arrondissement Bergen.

## A. — Rijksnormalscholen :

*Bergen* :

Middelbare Normalschool voor jongens.

Lagere Normalschool voor jongens.

## B. — Provinciale Normalscholen :

*Bergen* :

Lagere Normalschool voor meisjes.

Normalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## IV. — Arrondissement Zinnik.

## A. — Vrije Normalscholen :

1) *'s Gravenbrakel* :

Lagere Normalschool voor jongens.

2) *La Louvière* :

Normalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## V. — Arrondissement Thuin.

## A. — Provinciale Normalscholen :

1) *Morlanwelz* :

Lagere Normalschool voor jongens.

## B. — Vrije Normalscholen.

1) *Leval* :

Normalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## VI. — Arrondissement Charleroi.

Vrije Normalschool :

*Gosselies* :

Lagere Normalschool voor meisjes.

Normalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## NAMEN.

## I. — Arrondissement Namen.

## A. — Rijksnormalscholen :

*Andenne* :

Lagere Normalschool voor meisjes.

Normalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## B. — Vrije Normalscholen :

1) *Malonne* :

Middelbare Normalschool voor jongens.

Lagere Normalschool voor jongens.

2) *Champion* :

Middelbare Normalschool voor meisjes.

Lagere Normalschool voor meisjes.

Normalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## II. — Arrondissement Philippeville.

## A. — Rijksnormalschool :

*Couvin* :

Lagere Gemengde Lagere Normalschool.

2) *Brugelette* :

Ecole Normale Primaire pour filles.

3) *Celles* :

Ecole Normale Primaire pour filles.

## III. — Arrondissement de Mons.

## A. — Ecoles Normales de l'Etat :

*Mons* :

Ecole Normale Moyenne pour garçons.

Ecole Normale Primaire pour garçons.

## B. — Ecoles Normales Provinciales :

*Mons* :

Ecole Normale Primaire pour filles.

Ecole Normale Gardienne pour filles.

## IV. — Arrondissement de Soignies.

## A. — Ecoles Normales Libres :

1) *Braine-le-Comte* :

Ecole Normale Primaire pour garçons.

2) *La Louvière* :

Ecole Normale Gardienne pour filles.

## V. — Arrondissement de Thuin.

## A. — Ecoles Normales Provinciales :

1) *Morlanwez* :

Ecole Normale Primaire pour garçons.

## B. — Ecoles Normales Libres :

1) *Leval* :

Ecole Normale Gardienne pour filles.

## VI. — Arrondissement de Charleroi.

Ecole Normale Libre :

*Gosselies* :

Ecole Normale Primaire pour filles.

Ecole Normale Gardienne pour filles.

## NAMUR.

## I. — Arrondissement de Namur.

## A. — Ecoles Normales de l'Etat :

*Andenne* :

Ecole Normale Primaire pour filles.

Ecole Normale Gardienne pour filles.

## B. — Ecoles Normales Libres :

1) *Malonne* :

Ecole Normale Moyenne pour garçons.

Ecole Normale Primaire pour garçons.

2) *Champion* :

Ecole Normale Moyenne pour filles.

Ecole Normale Primaire pour filles.

Ecole Normale Gardienne pour filles.

## II. — Arrondissement de Philippeville.

## A. — Ecole Normale de l'Etat :

*Couvin* :

Ecole Normale Primaire Mixte.

## B. — Vrije Normaalschool :

*Pesche :*

Lagere Normaalschool voor meisjes.

## III. — Arrondissement Dinant.

Geen.

LUIK.

## I. — Arrondissement Borgworm.

Vrije Normaalschool :

*Landen :*

Middelbare Normaalschool voor meisjes.

## II. — Arrondissement Hoei.

A. — Ecole Normale de l'Etat :

*Hoei :*

Lagere Normaalschool voor jongens.

B. — Vrije Normaalschool :

*Hoei :*

Lagere Normaalschool voor meisjes.

## III. — Arrondissement Luik.

A. — Rijksnormaalscholen :

*Luik :*

Middelbare Normaalschool voor Meisjes.

Lagere Normaalschool voor meisjes.

Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

B. — Gemeentelijke Normaalscholen :

1) *Luik :*

Lagere Normaalschool voor meisjes.

Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

2) *Luik :*

Middelbare Normaalschool voor jongens.

Lagere Normaalschool voor jongens.

C. — Vrije Normaalscholen :

1) *Luik :*

Middelbare Normaalschool voor meisjes.

Lagere Normaalschool voor meisjes.

Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

2) *Blegny-Trembleur :*

Lagere Normaalschool voor meisjes.

## IV. — Arrondissement Verviers.

A. — Rijksnormaalscholen :

*Verviers :*

Gemengde Lagere Normaalschool.

B. — Vrije Normaalscholen.

*Theux :*

Lagere Normaalschool voor jongens.

LUXEMBURG.

## I. — Arrondissement Marche-en-Famenne.

Geen.

## II. — Arrondissement Bastenaken.

Vrije Normaalschool :

*Bastenaken :*

Middelbare Normaalschool voor meisjes.

Lagere Normaalschool voor meisjes.

Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## B. — Ecole Normale Libre :

*Pesche :*

Ecole Normale Primaire pour filles.

## III. — Arrondissement de Dinant.

Néant.

LIEGE.

## I. — Arrondissement de Waremme.

Ecole Normale Libre :

*Landen :*

Ecole Normale Moyenne pour filles.

## II. — Arrondissement de Huy.

A. — Rijksnormaalschool :

*Huy :*

Ecole Normale Primaire pour garçons.

B. — Ecole Normale Libre :

*Huy :*

Ecole Normale Primaire pour filles.

## III. — Arrondissement de Liège.

A. — Ecoles Normales de l'Etat

*Liège :*

Ecole Normale Moyenne pour filles.

Ecole Normale Primaire pour filles.

Ecole Normale Gardienne pour filles.

B. — Ecoles Normales Communales :

1) *Liège :*

Ecole Normale Primaire pour filles.

Ecole Normale Gardienne pour filles.

2) *Liège :*

Ecole Normale Moyenne pour garçons.

Ecole Normale Primaire pour garçons.

C. — Ecoles Normales Libres :

1) *Liège :*

Ecole Normale Moyenne pour filles.

Ecole Normale Primaire pour filles.

Ecole Normale Gardienne pour filles.

2) *Blegny-Trembleur :*

Ecole Normale Primaire pour filles.

## IV. — Arrondissement de Verviers.

A. — Ecoles Normales de l'Etat :

*Verviers :*

Ecole Normale Primaire Mixte.

B. — Ecoles Normales Libres :

*Theux :*

Ecole Normale Primaire pour garçons.

LUXEMBOURG.

## I. — Arrondissement de Marche.

Néant.

## II. — Arrondissement de Bastogne.

Ecole Normale Libre.

*Bastogne :*

Ecole Normale Moyenne pour filles.

Ecole Normale Primaire pour filles.

Ecole Normale Gardienne pour filles.

## III. — Arrondissement Neufchâteau.

Vrije Normaalschool :

*Carlsbourg :*

Lagere Normaalschool voor jongens.

## IV. — Arrondissement Virton.

A. — Rijksnormaalschool :

*Virton :*

Lagere Normaalschool voor jongens.

B. — Vrije Normaalschool :

*Virton :*Lagere Normaalschoolschool voor meisjes.  
Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

## V. — Arrondissement Aarlen.

A. — Rijksnormaalschool :

*Aarlen :*Lagere Normaalschool voor meisjes.  
Normaalschool voor Bewaarschoolonderwijzeressen.

B. — Vrije Normaalschool :

*Aarlen :*Middelbare Normaalschool voor jongens.  
Lagere Normaalschool voor jongens.

## III. — Arrondissement de Neufchâteau.

Ecole Normale Libre :

*Carlsbourg :*

Ecole Normale Primaire pour garçons.

## IV. — Arrondissement de Virton.

A. — Ecole Normale de l'Etat :

*Virton :*

Ecole Normale Primaire pour garçons.

B. — Ecole Normale Libre :

*Virton :*Ecole Normale Primaire pour filles.  
Ecoles Normale Gardienne pour filles.

## V. — Arrondissement d'Arlon.

A. — Ecole Normale de l'Etat :

*Arlon :*Ecole Normale Primaire pour filles.  
Ecole Normale Gardienne pour filles.

B. — Ecole Normale Libre :

*Arlon :*Ecole Normale Moyenne pour garçons.  
Ecole Normale Primaire pour garçons.